

RODNA RAVNOPRAVNOST U
FOKUSU
BOSNA I HERCEGOVINA

Izdanje br.4

**Politička participacija i
vodstvo žena u
Bosni i Hercegovini**

Švedska
Sverige

Prisutnost žena u vlasti, donošenju odluka i javnom životu još uvijek predstavlja oblast u kojoj postoji velika rodna neravnopravnost, bez obzira na velika postignuća ostvarena po pitanju političkog osnaživanja žena i izmjena zakonodavstva u cilju ohrabrivanja žena da zauzmu političke pozicije i pozicije na kojima se donose odluke u Bosni i Hercegovini. Prava učešća žena često narušavaju kulturološka očekivanja i društvene norme, isključenost iz platformi donošenja odluka u kojima preovladavaju muškarci, nedostatak finansijskih resursa, ograničen pristup informacijama i znanju, diskriminacija i široko rasprostranjeno nasilje. Ovo izdanje publikacije „Fokus na rodnu ravnopravnost“ se stoga bavi političkom participacijom i

vodstvom žena u Bosni i Hercegovini i daje kratak pregled važnosti političke participacije žena i situacijsku analizu po pitanju pravnog i političkog okvira, izbornog sistema i prepreka za punu i učinkovitu političku participaciju žena. Nadalje, ovo izdanje daje kratku rodnu analizu Lokalnih izbora 2020. godine u Bosni i Hercegovini i sažetak nekih od dobrih praksi UN Women po pitanju napora vezanih za pružanje podrške inkluzivnim izbornim procesima, pružanje parlamentarne podrške i omogućavanja promjene društvenih normi. Konačno, predstavljene su preporuke za organe vlasti, političke stranke i medije u cilju osiguravanja pune i učinkovite participacije žena i jednakih mogućnosti za vodstvo u donošenju odluka.

Ovo izdanje se bavi političkom participacijom i vodstvom žena u Bosni i Hercegovini i daje kratak pregled važnosti političke participacije žena i situacijsku analizu po pitanju pravnog i političkog okvira, izbornog sistema i prepreka za punu i učinkovitu političku participaciju žena.

Izvršna direktorica UN Women, Phumzile Mlambo-Ngcuka, susrela se sa bh. političarkama tokom posjete Bosni i Hercegovini 2019. godine.

VAŽNOST POLITIČKE PARTICIPACIJE ŽENA

Žene i muškarci imaju jednaka građanska i politička prava. To je pravo: da direktno ili indirektno učestvuju u vlasti kroz slobodan izbor predstavnika; da biraju i budu birani na izborima; te da imaju jednak pristup javnim uslugama. Ova prava su navedena u brojnim međunarodnim okvirnim dokumentima, uključujući Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR, član 25.), te Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW, članovi 7. i 8.). Pekinška deklaracija i Platforma za djelovanje su pitanje nejednakosti muškaraca i žena u podjeli moći i donošenja odluka na svim nivoima definirale kao ključno problematično područje. Pekinška deklaracija je također definirala međunarodno dogovoreni cilj rodne ravnopravnosti u svim državnim tijelima i javnim institucijama. Važnost participacije žena u javnom životu i donošenju odluka je prepoznata i u Ciljevima održivog razvoja (SDG). Cilj br. 5, podcilj 5.5, predviđa osiguravanje pune i učinkovite participacije i jednakih prilika za vodstvo žena u oblasti donošenja odluka, uključujući i u državnim parlamentima i lokalnim vlastima.

■ PREGLED STANJA U ZEMLJI

Prisustvo žena u vlasti, donošenju odluka i javnom životu u Bosni i Hercegovini je još uvijek oblast u kojoj postoji velika rodna neravnopravnost i to uprkos velikim postignućima ostvarenim po pitanju političkog osnaživanja žena i izmjena zakonodavstva u cilju ohrabivanja žena da zauzmu političke pozicije i pozicije na kojima se donose odluke u Bosni i Hercegovini. Nažalost, učinci patrijarhalnog odgoja utiču na uloge koje se ženama i muškarcima dodjeljuju od samog početka, a obično odražavaju mišljenje da su muškarci podobniji za rukovođeće pozicije, a žene za poslove u privatnom životu.

Žene su i danas isključene iz glavnih političkih procesa, što je trend koji postoji od potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma i koji je također prisutan u slučaju trenutnog procesa evropskih integracija. Proces potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Bosne i Hercegovine i Evropske unije 2015. godine nije uključivao učešće žena u procesima donošenja odluka¹, što pokazuje nedostatak političke volje za poštovanje rodne ravnopravnosti kao neodvojivog dijela procesa evropskih integracija i svih ključnih reformskih procesa koji su dio istih. Žene su u

¹ Šesti periodični izvještaj Bosne i Hercegovine o provedbi Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama za period 2013 - 2016., 2017. godina, strana 49.

diplomatiji zastupljene sa 23% ambasadorica, 17% generalnih konzulica i 40% šefica stalnih misija.² Žene čine 43% delegacija za pregovore u cilju sklapanja međunarodnih dokumenata o policijskoj saradnji, readmisiji, zaštiti povjerljivih informacija, zaštiti i spašavanju.³ Zastupljenost marginaliziranih žena je još veći izazov, obzirom da je njihovo prisustvo u vlasti, donošenju odluka i javnom životu i dalje vrlo ograničeno zbog dvostruke diskriminacije kojoj su izložene.

Prepreke za političko vodstvo žena su brojne i nadalje prisutne u Bosni i Hercegovini. To uključuje **strukturalne prepreke** obzirom da se političke stranke opiru uključivanju žena kao liderki i pobjedničkih kandidatkinja, da izborni sistem otežava ravnopravno natjecanje žena i muškaraca, te da žene obično imaju manja finansijska sredstva za vođenje predizbornih kampanja. Nadalje, **štetne norme i nasilje** nad ženama u politici i dalje predstavljaju jedan od najozbiljnijih izazova po politička prava žena danas, uključujući štetne rodne stereotipe u medijima kojima se i dalje implicira da su žene u manjoj mjeri legitimne i sposobne liderke nego muškarci. Konačno, **nedostatak političke volje** je i dalje značajan izazov u Bosni i Hercegovini, obzirom da politički čelnici i dalje toleriraju činjenicu da u oblasti donošenja odluka u javnom životu dominiraju muškarci, te time usporavaju sve značajne promjene. Izazovi vezani za političku participaciju žena su najuočljiviji u okviru političkih stranaka. Iako izborne liste političkih stranaka moraju sadržavati najmanje jednog kandidata/jednu kandidatkinju, zavisno od toga koji je spol u manjoj mjeri zastupljen među prvih dva kandidata/kandidatkinje, dva kandidata/kandidatkinje manje zastupljenog spola među prvih pet kandidata/kandidatkinja, itd., interne politike političkih stranaka nisu usklađene sa Zakonom o ravnopravnosti spolova. Pored toga, iako su žene aktivne unutar vlastitih političkih stranaka, nisu jednako zastupljene u glavnim tijelima za donošenje odluka svojih stranaka.⁴ Rukovodstvo političkih

stranaka rijetko uključuje žene, a ne postoji nijedna politička stranka u zemlji koja ima predsjednicu. Obzirom da su žene isključene iz procesa donošenja odluka unutar stranaka, imaju ograničene mogućnosti za poboljšanje svojih političkih vještina i sticanje pristupa finansiranju, što bi im omogućilo da vode vlastite kampanje. Asocijacije žena unutar stranaka nemaju utjecaj, a njihov rad se fokusira na pitanja koja se smatraju "ženskim". Samo oko 10% žena je na čelu izbornih listi, obično se nalaze na drugom mjestu, dok muškarci i dalje dominiraju na kompenzacijskim listama.⁵

Nadalje, složenost političkog i izbornog sistema dodatno komplicira učešće žena u donošenju odluka, obzirom da su muškarci tradicionalno dobro upoznati sa političkim strategijama BiH, dok su žene tek na marginama ovih procesa. Još uvijek se očekuje da muškarci imaju veću političku moć, što ozbiljno podrija participaciju i zastupljenost žena u političkim procesima i održava postojanje stereotipa o njihovom učešću u javnom životu.

ZAKONODAVNI OKVIR I OKVIR POLITIKA

Bosna i Hercegovina je ostvarila značajan napredak na usklađivanju svog zakonodavnog okvira sa međunarodnim standardima i obavezama. Zakon o ravnopravnosti spolova Bosne i Hercegovine je usvojen 2003. godine⁶, a izmjene i dopune su usvojene 2009. godine,⁷ pri čemu su poboljšane definicije i provedbene odredbe. Prečišćena verzija je objavljena 2010. godine.⁸ Zakon o ravnopravnosti spolova posebno obrađuje jednaku zastupljenost i javni život; definira da postoji jednaka zastupljenost muškaraca i žena ukoliko je jedan od spolova zastupljen sa najmanje 40% u tijelima javnog sektora na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini (državnom, entitetskom, kantonalnom i općinskom). Ova odredba se primjenjuje na

² Ibid. strana 26.

³ Ibid.

⁴ Ibid, strana 52.

⁵ Ibid.

⁶ Službeni glasnik BiH, br. 16/03.

⁷ Službeni glasnik BiH, br. 102/09.

⁸ Službeni glasnik BiH, br. 32/10.

zakonodavnu, izvršnu i pravosudnu vlast, na političke stranke, pravna lica sa javnim ovlaštenjima i druge institucije koje djeluju pod okriljem države, entiteta, kantona, gradova i općina. Također se primjenjuje na imenovanja u okviru predstavništava i međunarodnih organizacija ili tijela.

Najvažnije usklađivanje zakonodavstva sa relevantnom odredbom do sada je izvršeno 2013. godine, kada je Izborni zakon BiH izmijenjen kako bi uključio definiciju jednake rodne zastupljenosti koja postoji samo ukoliko je jedan od spolova zastupljen sa najmanje 40% ukupnog broja kandidata/kandidatkinja na svakoj kandidatskoj listi.⁹ Međutim, iako je pravni okvir uspostavljen kako bi uključio žene u procese donošenja odluka, žene su u praksi i dalje nedovoljno zastupljene i u procesima donošenja odluka i u glavnim tijelima političkih stranaka, obzirom da čine oko 20% svih zakonodavnih i izvršnih tijela.¹⁰

Dalje izmjene i dopune Izbornog zakona BiH, uvođenje jednake rodne zastupljenosti na kandidatskim listama (50% oba spola) su predložene 2016. godine, ali nisu usvojene.¹¹ Slični naporu su poduzeti u vezi sa izmjenama i dopunama Zakona o Vijeću ministara BiH kako bi se uvela rodna kvota od 40%. Parlament nije usvojio ovaj zakon, iako je prošao u prvom čitanju.¹² Kada se radi o rodnoj politici, dva glavna dokumenta u ovoj oblasti su Gender akcioni plan (GAP) i Akcioni plan za provedbu Rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija 1325 “Žene, mir i sigurnost”. Trenutno važeći Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine za period 2018 - 2022.¹³ se zasniva na državnom pravnom okviru za rodnu ravnopravnost i obavezujućim i preporučenim međunarodnim dokumentima, uključujući Ciljeve održivog razvoja UN-a, Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama, Pekinšku deklaraciju i Platformu za djelovanje, i druge. Cilj Gender akcionog plana je dati smjernice ministarstvima i drugim institucijama za uključivanje rodnihi principa u njihov rad u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti

spolova. Kao dio prvog od tri strateška cilja trenutno važećeg Gender akcionog plana, “Izrada, provedba i praćenje programa za unapređenje rodne ravnopravnosti u državnim institucijama u skladu sa prioritarnim oblastima”, zakonodavne i izvršne vlasti na svim nivoima su nadležne za provedbu mjera za postizanje jednake rodne zastupljenosti u oblasti izrade politika i donošenju odluka kroz integriranje međunarodnih i domaćih standarda rodne ravnopravnosti; prikupljanje podataka razvrstanih po spolu i provedbu rodnihi analiza učešća žena i muškaraca u javnom životu i donošenju odluka; izradu i provedbu neophodnih mjera za poboljšanje jednake zastupljenosti; pružanje obuka za jačanje kapaciteta političkih stranaka u cilju povećanja političke participacije žena; jačanje uloge i odgovornosti medija za podizanje svijesti o važnosti jednake rodne zastupljenosti; kao i redovno praćenje i izvještavanje o ovome. Nadalje, treći Akcioni plan za provedbu Rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija 1325 u BiH za period 2018 - 2022.¹⁴ je usvojen 2018. godine sa ciljem dosljedne, kvalitetne i učinkovite provedbe Rezolucije 1325 u BiH, a izrađen je u saradnji sa nevladinim organizacijama. Strateški ciljevi Akcionog plana za provedbu Rezolucije 1325 (2018 - 2022.) su sljedeći: (1) Povećano učešće žena u vojnim, policijskim i mirovnim misijama, uključujući učešće na pozicijama donošenja odluka, (2) Povećana sigurnost osoba iz perspektive rodne ravnopravnosti, i (3) Poboljšani uslovi i pristup provedbi Akcionog plana Rezolucije 1325.¹⁵

PREPREKE ZA POLITIČKU PARTICIPACIJU ŽENA

Glavni izazovi za postizanje rodne ravnopravnosti u oblasti političke participacije i donošenja odluka u BiH su vezani za tradicionalne rodne uloge, odnosno kulturološke faktore koji uključuju uvjerenja

⁹ Službeni glasnik BiH, br. 18/13.

¹⁰ Šesti periodični izvještaj Bosne i Hercegovine o provedbi Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama za period 2013 - 2016., 2017. godina, strana 24.

¹¹ Ibid. strane 23-24.

¹² Ibid.

¹³ Službeni glasnik BiH, br. 89/18.

¹⁴ Službeni glasnik BiH, br. 89/18.

¹⁵ Akcioni plan BiH za provedbu Rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija 1325 za period 2018 - 2022. Službeni glasnik BiH, br. 89/18.

o prikladnim rodnim ulogama u vezi sa političkom participacijom i donošenjem odluka, što dovodi do rasprostranjenog mišljenja da su muškarci podobniji za rukovodeće pozicije, dok su žene podobnije za uloge u privatnom životu. Neprijateljsko političko okruženje koje sprečava žene da preuzmu aktivnije uloge je još jedan izazov, obzirom da se žene u politici u BiH suočavaju sa diskriminacijom, moraju prevazilaziti različite prepreke kako bi se našle na pozicijama donošenja odluka, među kojima je i široko rasprostranjeno rodno zasnovano nasilje u političkim procesima.

Višestruka isključenost žena iz najvažnijih procesa donošenja odluka se manifestira kroz propise političkih stranaka koji ne uvažavaju rodni aspekt, nejednak pristup i raspodjelu stranačkih resursa, stranačku kulturu kojom se održavaju rodni stereotipi i dvostruka mjerila, kao i nedostatak političke volje za usklađivanje zakonodavstva i osiguravanje

većeg broja žena u izvršnoj vlasti. Pored toga, nedostatak ekonomske nezavisnosti i obaveze u oblasti brige ograničavaju žene kada se radi o donošenju vlastitih odluka o njihovim aktivnim ulogama u politici i donošenju odluka.

Konačno, pristrano i senzacionalističko prikazivanje žena i djevojčica u medijima dodatno učvršćuje postojeće tradicionalne rodne uloge i stereotipe, obzirom da medijske kuće u BiH rijetko stavljaju žene u centar medijskog izvještavanja o političkim procesima.

UN Women i UNDP su objavili "Polaznu studiju o barijerama političkom učešću žena u Bosni i Hercegovini" 2020. godine, koja je ponudila nove dokaze za preispitivanje i ponovno bavljenje ovom važnom temom, dala nova saznanja kreatorima politika i služila aktivistima/kinjama u oblasti rodne ravnopravnosti kao alat za zagovaranje.¹⁶

¹⁶ Polazna studija je izrađena u okviru projekta "Žene na izborima u Bosni i Hercegovini" koji provodi UNDP i UN Women. Cijeli tekst je dostupan ovdje: <http://bit.ly/38ZMUxc>

Javna diskusija u okviru projekta „Žene na izborima u BiH“, na temu „Izborni zakon i izborni sistem Bosne i Hercegovine – intervencije za postizanje ravnopravne zastupljenosti žena i muškaraca“, Sarajevo, januar 2020. godine.

IZBORI U BiH

Izbori u Bosni i Hercegovini su prvenstveno regulirani na državnom nivou, naime Ustavom Bosne i Hercegovine i Dejtonskim mirovnim sporazumom iz 1995. godine, Izbornim zakonom iz 2001. godine, Zakonom o finansiranju političkih stranaka iz 2012. godine i propisima Centralne izborne komisije (CIK). Određena pitanja vezana za političke stranke i uspostavljanje entitetskih institucija su regulirana entitetskim ustavima i zakonima.¹⁷

Centralna izborna komisija je stalno tijelo odgovorno za provedbu izbora, a svih sedam članova CIK-a imenuje Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH na period od sedam godina. Izborni mandat iznosi četiri godine i u slučaju lokalnih izbora i u slučaju općih izbora u Bosni i Hercegovini, ali su ova dva izborna ciklusa naizmjenična svake dvije godine nakon raspisivanja izbora od strane CIK-a. U slučaju općih izbora, glasači na državnom nivou glasaju za Predsjedništvo i Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH, na entitetskom nivou za Predstavnički dom Parlamenta Federacije BiH (FBiH), predsjednika Republike Srpske (RS) i dva dopredsjednika i Narodnu skupštinu RS-a. U FBiH, glasači također biraju deset kantonalnih skupština. U slučaju lokalnih izbora, glasači biraju općinska/gradska vijeća/skupštine i (grado)načelnike na općinskom/gradskom nivou.

Izborni zakon predviđa opće pravo glasa kao pravo svakog građanina/građanke Bosne i Hercegovine starijeg/e od osamnaest godina da bira i bude biran/a. Ovo pravo podliježe određenim ograničenjima.¹⁸ Izborni sistem Bosne i Hercegovine se kategorizira kao sistem koji se temelji na proporcionalnoj zastupljenosti stranačkih listi, što znači da svaka politička stranka ili koalicija predstavlja listu kandidata/kinja za višečlanu izbornu jedinicu, glasači glasaju za stranke, a stranke dobijaju pozicije srazmjerno ukupnom broju glasova koje su osvojile. Liste su otvorene, a glasači mogu utjecati na redoslijed kandidata/kinja obilježavanjem ličnih preferenci. Kandidatske liste moraju imati najmanje 40% kandidata svakog spola, uz specifične uslove vezane za položaje, a ukoliko lista ne ispunjava rodne uslove, CIK je može vratiti na ispravku ili izvršiti registraciju dijela liste koji je u skladu sa uslovima.

Izbori za članove Predsjedništva i (grado) načelnike se provode u skladu sa sistemom glasanja u prvom krugu, a to je najjednostavniji oblik pluralističkog/većinskog izbornog sistema u kojem pobjeđuje onaj kandidat/kinja koji/a dobije više glasova od drugog kandidata/kinje, čak i ukoliko se ne radi o apsolutnoj većini važećih glasova. (Grado) načelnici se biraju u jednočlanim izbornim jedinicama, a glasači glasaju za kandidate/

¹⁷ Entitetsko zakonodavstvo uključuje Ustav FBiH (1994.) i Ustav RS (1992.); Izborni zakon RS (2002.), Izborni zakon Brčko distrikta (2008.); Zakon o političkim organizacijama FBiH (1990.), Zakon o političkim organizacijama RS (1996.), Zakon o političkim organizacijama Brčko distrikta (2012.); Zakon o finansiranju političkih stranaka RS (2008.), Zakon o finansiranju političkih stranaka Brčko distrikta (2004.).

¹⁸ Pravo glasanja je ograničeno za osobe protiv kojih je podignuta optužnica pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) ili koje služe kaznu zatvora za gruba kršenja humanitarnog prava. Osobe koje su na pozicijama u pravosuđu, policiji, oružanim snagama, državnim službenicima, itd. ne mogu se kandidirati za izborne funkcije. Više informacija: UNDP i UN Women (2020.). Polazna studija o barijerama političkom učešću žena u Bosni i Hercegovini. Dostupno ovdje <http://bit.ly/38ZMUxc>

Učesnice 1. FEMPOWER konferencije o ženskom liderstvu, organizirane u sklopu UNDP i UN Women projekta "Žene na izborima u BiH", februar 2020. godine.

kinje, a ne političke stranke. Srpski član Predsjedništva se bira iz Republike Srpske, dok se hrvatski i bošnjački članovi Predsjedništva biraju iz Federacije Bosne i Hercegovine.

Broj političkih subjekata varira od ciklusa do ciklusa. Naprimjer, tokom Općih izbora 2018. godine, za Predsjedništvo BiH se kandidiralo 15 kandidata, za predsjednika RS se kandidiralo 37 kandidata, liste 22 stranke i šest koalicija su se nalazile na glasačkim listićima za Parlamentarnu skupštinu BiH, 23 stranke i pet koalicija se natjecalo za Parlament FBiH, a šest koalicija i četiri nezavisna kandidata za Narodnu skupštinu RS.¹⁹ Ukupni broj kandidata/kinja na Općim izborima 2018. je iznosio 7.497.²⁰

LOKALNI IZBORI 2020. GODINE

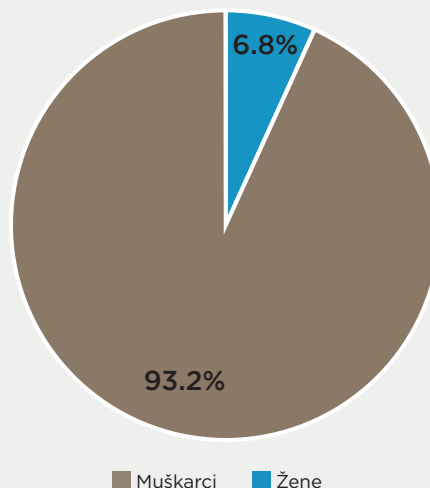
Lokalni izbori 2020. godine su održani 15. novembra u 142 grada i općine u BiH, a 20. decembra u Mostaru. Izbori za gradonačelnike i vijeća u Srebrenici i Doboju su ponovljeni 21. februara 2021., a izbori za načelnike općina Travnik i Foča (FBiH) će biti ponovljeni 21. aprila 2021. U novembru i decembru 2020. je izabrano 119 općinskih načelnika, 21 gradonačelnik, 119 općinskih vijeća i 20 gradskih vijeća (uključujući Skupštinu Brčko distrikta).

Od 425 kandidata za načelnike, 29 su bile žene, od čega 12 žena u RS-u i 17 žena u FBiH.²¹ Od 140 izabranih načelnika, pet²² su žene – tri načelnice su izabrane u RS-u, a dvije u FBiH.

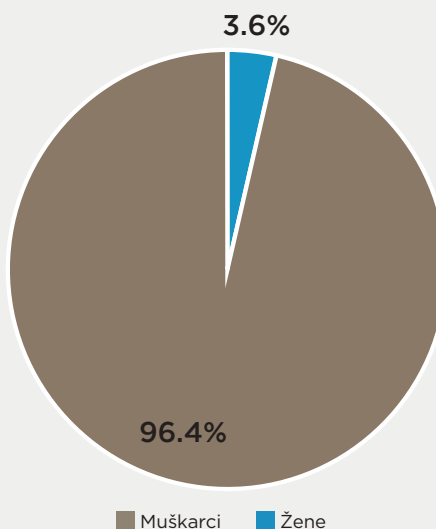
Žene su većinom izabrane za načelnice u vrlo malim općinama²³, a izabrane načelnice će činiti manje od 1% svih registriranih glasača u BiH (27.277 od 3.196.511 registriranih glasača). Ove općine su klasificirane kao ruralne i većinom nedovoljno razvijene općine, a četiri od pet imaju manje od 7.000 registriranih glasača. Godišnji budžet za ovih pet općina iznosi oko 13.5 miliona KM,²⁴ od čega 50% pokriva samo jednu općinu, a 50% pokriva preostale četiri općine. Nijedan od 21 grada nema izabranu gradonačelnicu.

Ovi nalazi nisu iznenađujući ako se uzme u obzir da je 11 od 29 kandidatkinja za načelnice

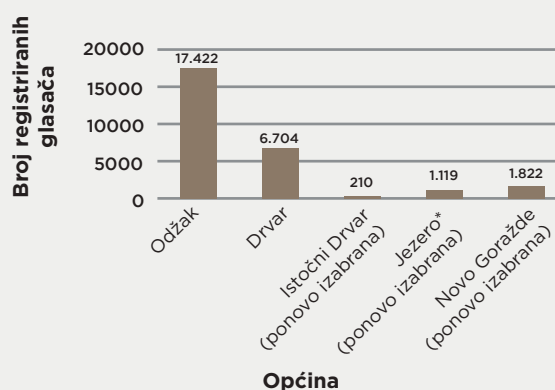
Kandidati za načelnike (2020.)

Izabrani načelnici (2020.)

Općine u kojima su izabrane načelnice

¹⁹ OSCE ODIHR (2019.). Bosna i Hercegovina, Opći izbori 7. oktobra 2018. – Misija za promatranje izbora ODIHR-a – Završni izvještaj. Stranica 12. Dostupno ovdje: <https://bit.ly/3tCc8cN>

²⁰ CIK, Potvrđeni rezultati Općih izbora 2018. godine, dostupno ovdje: <https://bit.ly/2M6bP9X>

²¹ Žene su se kandidirale u 23 općine i grada u BiH, što znači da je samo par općina i gradova imalo više od jedne kandidatkinje za (grado)načelnika/cu, naime Modriča (2), Donji Vakuf (2), Novi Grad Sarajevo (3) i Istočno Sarajevo (3).

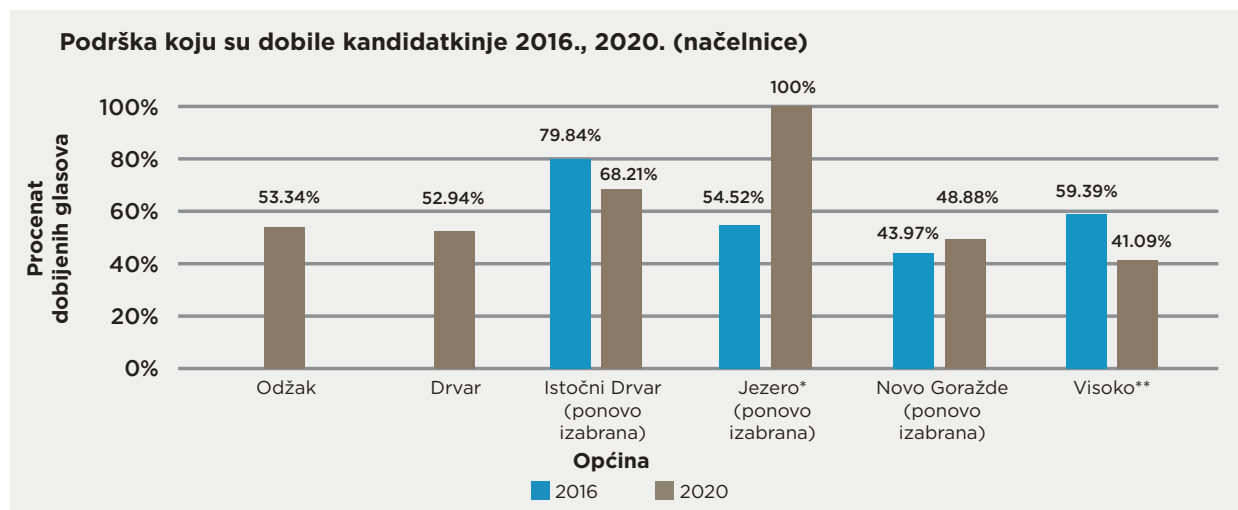
²² Tri (grado)načelnika su iz SNSD-a, jedan iz HDZ-a, jedan iz Zavičajnih socijaldemokrata.

²³ Odžak (17.422 registrirana glasača), Drvar (6.704 registrirana glasača), Istočni Drvar (210 registriranih glasača), Jezero (1.119 registriranih glasača) i Novo Goražde (1.822 registrirana glasača).

²⁴ Odžak (6.938.937 KM), Drvar (3.154.300 KM), Istočni Drvar (916.000 KM), Jezero (835.500 KM), Novo Goražde (1.745.486 KM) – prema zvaničnim web stranicama relevantnih općina.

osvojilo manje od 5% glasova u svojim općinama/gradovima; samo četiri od 29 žena su osvojile više od 50% glasova. Od pet izabranih načelnica, tri su ponovo izabrane (Istočni Drvar, Jezero, Novo Goražde). Jedna načelnica koja je pobijedila na izborima 2016. godine i ponovo se kandidirala 2020.

godine je izgubila na izborima (Visoko). Dvije novoizabrane načelnice se nisu kandidirale tokom prethodnih Lokalnih izbora 2016. godine (Odžak, Drvar). Od pet izabranih gradonačelnica, jedna nije imala nijednog protivnika (Jezero).

Kada se radi o općinskim/gradskim vijećima/skupštinama, u FBiH su žene osvojile 21,8% mandata, odnosno 402 od 1.845. Dvije općine (2,53%) su izabrale manje od 5% žena, naime općine Tešanj i Kalesija. Većina općina (70,9%) je izabrala između 11% i 30% žena, a samo četiri općine (5%) su izabrale više od 40% žena, naime općine Drvar, Dobretići, Kiseljak i Trnovo (FBiH).²⁵

U FBiH je analizirano 10 političkih stranaka i njihove koalicije, naime "Naša stranka", SNSD, HDZ, NIP, SDP, SDA, SBB, DF i SBiH. "Naša stranka" je osvojila ukupno 36 mandata, od čega su 15 mandata osvojile žene, odnosno 41,7%. "Platforma za progres" je osvojila 21 mandat, od čega su sedam mandata osvojile žene (33,3%). SNSD je osvojila 26 mandata, od čega su osam mandata osvojile žene (30,8%). HDZ je osvojio 315 mandata, od čega

su 94 mandata osvojile žene (29,8%). "Narod i pravda" (NIP) je osvojio 105 mandata, od čega su 31 mandat osvojile žene (29,5%). SDP je osvojio 204 mandata, od čega su 42 mandata osvojile žene (20,6%). SDA je osvojila 493 mandata, od čega su 98 mandata osvojile žene (19,9%). SBB je osvojio 73 mandata, od čega su 14 mandata osvojile žene (19,2%). DF je osvojio 58 mandata, od čega su devet mandata osvojile žene (15,5%). SBiH je osvojio 46, od čega su četiri mandata osvojile žene (8,7%).

U RS-u, žene su osvojile 17% mandata, odnosno 214 od 1.256. Sedam općina (11,5%) je izabralo manje od 5% žena, naime općine Pelagićevo, Stanari, Ugljevik, Kneževo, Bratunac, Rudo, Milići. U Općini Pelagićevo nije izabrana nijedna žena. Većina općina (63,9%) je izabrala između 11% i 30% žena.

²⁵ Sedam općina (8,8%) je izabralo između 6% i 10% žena; 29 općina je izabralo 11-20% žena; 27 općina je izabralo 21-30% žena; 10 općina (12,6%) je izabralo između 31% i 40% žena.

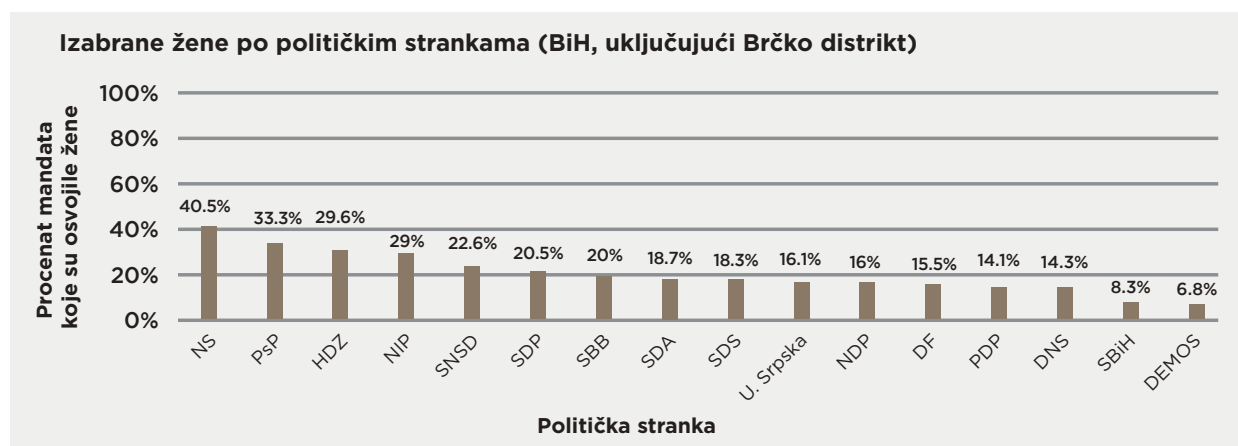
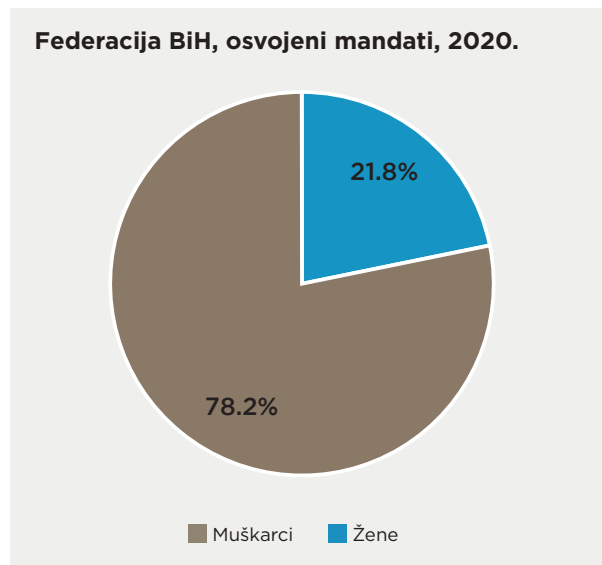
Dvije općine (3,3%) su izabrale više od 40% žena, naime općine Kupres (RS) i Istočni Stari Grad.²⁶ Kupres (RS) je pobjednik Lokalnih izbora 2020. po pitanju zastupljenosti žena – Općinsko vijeće sada uključuje 63,6% žena, odnosno žene imaju sedam od 11 mandata.

U RS je analizirano osam političkih stranaka i njihove koalicije, naime SNSD, SDS, "Ujedinjena Srpska", NDP, PDP, DNS, DEMOS i SDA. SNSD je osvojio ukupno 416 mandata, od čega su 92 mandata osvojile žene, odnosno 22,1%. SDS je osvojio 229 mandata, od čega su 42 mandata osvojile žene (18,3%). Ujedinjena Srpska je osvojila 60 mandata, od čega su 10 mandata osvojile žene (16,7%). NDP je osvojio 25 mandata, od čega su četiri mandata osvojile žene (16,0%). PDP je osvojio 83 mandata, od čega su 12 mandata osvojile žene (14,5%). DNS je osvojio 139 mandata, od čega su 20 mandata osvojile žene (14,4%). DEMOS je osvojio 69 mandata, od čega su četiri mandata osvojile žene (5,8%). SDA je osvojila 37 mandata, od čega su dva mandata osvojile žene (5,4%).

U Brčko distriktu su žene osvojile 12,9% mandata, odnosno četiri od 31.

Na cjelokupnoj teritoriji BiH, uključujući Brčko distrikt, "Naša stranka" i "Platforma za progres" imaju najveći procent izabranih žena iz njihovih redova. "Naša stranka" je jedina politička stranka u BiH koja je postigla prag od 40%. Međutim, obje stranke su osvojile mali broj mandata, 37 i 21, tako da je pažnja prvenstveno bila fokusirana na stranke sa 100 i više mandata. SDA je osvojila najveći broj mandata (535) u BiH, ali se nalazi na petom mjestu među strankama koje su osvojile više od 100 mandata, sa 100 mandata koje su osvojile žene. SNSD je na drugom mjestu po broju osvojenih mandata (446), a nalazi se na drugom mjestu po broju mandata koje su osvojile žene (101). HDZ je na trećem mjestu po broju osvojenih mandata (318), a nalazi se na prvom mjestu među strankama, sa 94 mandata koje su osvojile žene.

U FBiH, 192 žena koje su bile među prvih pet kandidata na listama svojih stranaka je palo ispod 10. pozicije. U RS-u je taj broj iznosio 251. Naprimjer, samo u Bijeljini 15 žena je palo sa druge, četvrte ili pete pozicije na listi na 21., 24. ili 27. poziciju. Posljedično su od 31 mandata samo tri žene izabrane u Skupštinu Grada Bijeljina.

²⁶ Devet općina (14,8%) je izabralo između 6% i 10% žena; 27 općina je izabralo između 11 i 20% žena; 12 općina je izabralo između 21 i 30% žena; Četiri općine (6,6%) su izabrale između 31% i 40% žena.

Foto: UN Women Bosna i Hercegovina/Adnan Bubalo

DOBRE PRAKSE

■ INKLUZIVNI IZBORNI PROCESI

Inkluzivni izbori na kojima mogu glasati svi/e koji/e imaju pravo glasa kako bi izabrali/e svoje predstavnike/ce su od ključnog značaja za demokratiju. Osiguravanje da žene i muškarci mogu učestvovati bez nepravednih prepreka je ključni dio osiguravanja inkluzivnih izbora. Kada žene učestvuju u izborima – kao glasačice, kandidatkinje, članice izborne administracije ili podržavateljice stranke – one mogu izraziti vlastite potrebe i interese, a odluke bolje odražavaju želje izbornog tijela. Iako to nije općepoznato, tijela za upravljanje izborima imaju ključnu ulogu u promoviranju izborne i političke participacije žena. Postoje različiti modeli tijela za upravljanje izborima, a njihov zadatak je provedba izbora i upravljanje svim fazama koje vode do izbora, kao što su registracija glasača, registracija kandidata, pripreme za glasanje i podizanje svijesti i komuniciranje sa glasačima.

U Bosni i Hercegovini, CIK je stalno tijelo odgovorno za provedbu izbora, a UN Women i UNDP saraduju sa CIK-om na osiguravanju strategija za uključivanje principa rodne ravnopravnosti u njegovu organizacijsku strukturu, ali i na osiguravanju da žene učestvuju u svim nivoima donošenja odluka, da se prikupljaju podaci razvrstani po spolu i

da organizacija formalizira svoju posvećenost rodnoj ravnopravnosti kroz rodnu politiku.

Izborni zakon u Bosni i Hercegovini zahtijeva da "sastav izborne komisije u pravilu odražava jednaku zastupljenost oba spola", što se tumači na način da svaki spol čini najmanje 40% ukupnog broja članova CIK-a. Zakon nadalje predviđa da se moraju poduzimati naponi kako bi se osiguralo da procenat manje zastupljenog spola u općinskim izbornim komisijama i odborima na biračkim mjestima iznosi najmanje 40% ukupnog broja članova. Nakon svakih izbora se vrši analiza koja uključuje i perspektivu rodne ravnopravnosti. Ova analiza uključuje statističke podatke o broju kandidatkinja, izabраниh kandidatkinja i odzivu birača. Kao direktan rezultat saradnje sa CIK-om u okviru projekta "Žene na izborima u BiH", CIK je potpisao izjavu o opredijeljenosti za ravnopravnost spolova kako bi dodatno izrazio svoju posvećenost poštivanju odgovarajućih međunarodnih konvencija i Zakona o ravnopravnosti spolova BiH, zagovarao rodnu ravnopravnost i nastojao postići napredak u ovoj oblasti javnog i političkog života, a sve u skladu sa svojim nadležnostima. Izjavu je izradila Agencija za ravnopravnost spolova BiH, uz tehničku podršku UN Women i UNDP-a, a zvanično je usvojena u julu 2020. godine.²⁷

²⁷ Izjava je dostupna ovdje: <https://bit.ly/2Xb5gok>

■ PARLAMENTARNA PODRŠKA

UN Women je posvećen jačanju kapaciteta i utjecaja žena u parlamentima pružanjem parlamentarne podrške na niz različitih načina, uključujući podršku parlamentarnim mrežama žena (npr. parlamentarne komisije, parlamentarni klubovi i regionalne mreže), kao i podršku rodno osjetljivim reformama parlamentarne kulture i normi. Obzirom na njihovu ulogu donošenja i nadzora zakonodavstva, članovi parlamenata su važni akteri i svrstavaju se među glavne pokretače promjena po pitanju rodne ravnopravnosti i osnaživanja žena. Oni su također glavni akteri u vezi sa Ciljevima održivog razvoja, pregledima vezanim za Pekinšku deklaraciju i drugim naporima vezanim za normativni napredak.

U Bosni i Hercegovini ključni institucionalni mehanizam za rodna pitanja predstavlja Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH. Ova Komisija razmatra pitanja vezana za ostvarivanje rodne ravnopravnosti u BiH, posebno u vezi sa poboljšanjem stanja žena u BiH; poticanje aktivnosti u bh. institucijama, entitetskim parlamentima i Skupštini Brčko distrikta u vezi sa provedbom Platforme za djelovanje Pekinške deklaracije u 12 ključnih oblasti; razmatranje nacrtu zakona i drugih propisa iz perspektive rodne ravnopravnosti i sprečavanja diskriminacije žena; razmatranje predloženih dokumenata i izvještaja bh. institucija koje se bave rodnom ravnopravnošću i provedbom Plana djelovanja Pekinške deklaracije općenito; razmatranje i pripremu učešća bh. delegacija na međunarodnim sastancima na kojima se razgovara o provedbi Pekinške deklaracije (UN, Vijeće za regionalnu saradnju - RCC, itd.). Komisija također razmatra druga rodna pitanja.

Kao direktni rezultat saradnje sa Komisijom za ostvarivanje ravnopravnosti spolova u okviru projekta "Žene na izborima u BiH", kapaciteti Komisije se kontinuirano jačaju kroz niz stručnih konsultacija sa članovima parlamenata, pruža se podrška organizaciji tematskih parlamentarnih sesija, podrška vidljivosti napora Komisije i radu na rodnoj ravnopravnosti i jačanju žena u BiH, kao i izgradnji znanja. U vezi sa zadnje navedenim, tri komplementarne publikacije su razvijene

u saradnji sa Komisijom i Agencijom za ravnopravnost spolova BiH: (1) Strategija komuniciranja i vidljivosti Komisije za ostvarivanje ravnopravnosti spolova, koja je komplementarna sa globalnom UN kampanjom *HeForShe*, u cilju povećanja vidljivosti napora Komisije i intenziviranja rada na rodnoj ravnopravnosti i jačanju žena u BiH; (2) Smjernice za rodno odgovorne parlamente kako bi se podržao svakodnevni rad Komisije u smislu vršenja kvalitetne, blagovremene i sveobuhvatne analize zakonodavstva i praćenja; i (3) Alat za periodičnu samoprocjenu parlamentarnih tijela, uključujući i Komisiju za ostvarivanje ravnopravnosti spolova, u vezi sa napretkom u oblasti rodne ravnopravnosti i osnaživanja žena, kao i usklađivanja sa međunarodnim standardima.

■ PROMJENA DRUŠTVENIH NORMI

Rad koji vodi ka promjenama društvenih normi je ključna komponenta i međusektorska tema cjelokupnog rada UN Women. U cilju pružanja podrške političkoj participaciji žena, UN Women nastoji osigurati da se žene percipiraju kao jednako legitimne i učinkovite političke liderke kao i muškarci. UN Women može uključiti promjene društvenih normi u rad u oblasti političke participacije, uključujući vođenje dijaloga u zajednici kako bi se povećalo razumijevanje građana/ki o rodnoj ravnopravnosti i pravu žena na političku participaciju; medijske kampanje koje na pozitivan način prikazuju ulogu žena u javnom životu i/ili prenose poruke kojima se sprečava nasilje nad ženama u politici/izborima; praćenje medija i izgradnju kapaciteta u vezi sa adekvatnim izvještavanjem o pozitivnim doprinosima političkoj participaciji žena i izazovima sa kojima se žene suočavaju tokom participacije; koristiti kampanju *HeForShe* u cilju poticanja više političkih vođa da javno promoviraju učešće žena u vlasti. U cilju pružanja dodatne podrške političkoj participaciji i vodstvu žena i izgradnje saveza na temu rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini, samo u u 2020. godini 434 osobe su učestvovala u 12 javnih rasprava i događaja, a doseg online zagovaranja i komuniciranja putem Facebooka je obuhvatio 200.000 osoba.

PREPORUKE ZA DJELOVANJE

VLADA

Usvojiti izmjene i dopune Izbornog zakona BiH u cilju povećanja kvote kandidatkinja na izbornim listama političkih stranaka na 50% i izmjene i dopune Zakona o Vijeću ministara u cilju uvođenja minimalne kvote od 40% zastupljenosti oba spola u Vijeću.²⁸

Razmotriti zamjenu sistema otvorenih listi sa sistemom vertikalnog pariteta (tzv. *zipper* sistem) u cilju imenovanja kandidata oba spola na izborne liste političkih stranaka, kako bi se osiguralo da se muškarci i žene ujednačeno izmjenjuju na izbornim listama, kao i uvođenje rezervnih mandata za žene u parlamentima u oba entiteta i Brčko distriktu.²⁹

Osigurati programe za izgradnju kapaciteta za kandidatkinje u vezi sa vještinama vođenja kampanja i političkog vodstva, posebno za žene koje se suočavaju sa višestrukim oblicima diskriminacije, kao što su Romkinje, i podizati svijest među političkim čelnicima i javnosti o činjenici da puna, jednaka, slobodna i demokratska participacija žena na ravnopravnoj osnovi sa muškarcima u političkom i javnom životu predstavlja uslov za punu provedbu ljudskih prava žena.³⁰

Usvojiti i provesti zakonodavstvo kojim se zabranjuje i kriminalizira nasilje nad ženama u politici ili uvrstiti odgovarajuće odredbe u postojeće zakone o eliminiranju nasilja nad ženama, u skladu sa međunarodnim i regionalnim standardima ljudskih prava. To uključuje zakone kojima se zabranjuju seksizam, uznemiravanje i drugi oblici rodno zasnovanog nasilja nad ženama u politici, javnom životu i parlamentu. Zakoni moraju biti dovoljno sveobuhvatni da obuhvate nove oblike nasilja, uključujući online nasilje nad ženama ili nasilje nad ženama putem informacijskih i komunikacijskih tehnologija.³¹

Osigurati adekvatnu finansijsku podršku za institucionalne mehanizme rodne ravnopravnosti i poboljšati prikupljanje i analizu podataka razvrstanih po spolu u skladu sa Zakonom ravnopravnosti spolova kako bi se procjenjivao napredak i utjecaj mjera koje se poduzimaju i rezultata koji se postižu.

²⁸ Prema Odboru Ujedinjenih nacija za eliminaciju diskriminacije nad ženama (CEDAW), Zaključne opservacije u vezi sa Šestim periodičnim izvještajem Bosne i Hercegovine*, usvojene tokom 1732. i 1733. zasjedanja, 2019. godine. CEDAW/C/BiH/CO/6, Dostupno na: <https://bit.ly/3eWopEU>

²⁹ Ibid.

³⁰ Ibid.

³¹ Prema izvještaju specijalnog izvijestitelja za nasilje nad ženama, njegovim uzrocima i posljedicama nasilja nad ženama u politici, usvojenog tokom 1732. i 1733. zasjedanja, 2018 A/73/301, dostupno na: <https://undocs.org/A/73/301>

POLITIČKE STRANKE

Uskladiti unutrašnje politike političkih stranaka sa Zakonom o ravnopravnosti spolova i uvesti obaveznu rodnu kvotu od 40% za tijela koja donose odluke na svim nivoima struktura političkih stranaka.

Povećati broj kvalificiranih žena koje su u stanju kandidirati se na izborima, uključujući i pokretanje programa kojima se povećavaju samopouzdanje i sposobnost žena za vodstvo, poboljšavaju njihove strategije i tehnike vođenja kampanja i promoviraju kontakti sa organizacijama civilnog društva koje mogu pružiti podršku.

Osigurati vidljivost žena u izbornim kampanjama pružanjem finansijskih resursa, dodatne medijske pažnje i obuke i promoviranjem žena na pozicijama vezanim za vođenje kampanja (npr. upravljanje kampanjama, kontakt sa glasačima i komuniciranje).

Osigurati da žene koje se biraju u političke institucije imaju vodeće uloge unutar zastupničkih klubova (npr. predsjedavajuća kluba) i parlamentarnih komisija (npr. predsjedavajuća ili kontakt osoba komisije).

Poticati i uključivati muškarce u sve napore za pružanje podrške rodnoj ravnopravnosti i paritetu.

MEDIJI

Usvojiti dobrovoljne kodekse rodno osjetljivog izvještavanja u svakodnevnom radu, ne samo kada je u pitanju izvještavanje o političkim i izbornim temama, već u svim oblastima izvještavanja.

Usvojiti rodno osjetljive indikatore uravnoteženog prisustva žena i muškaraca u medijima i pridržavati se pravednog prikazivanja žena i muškaraca eliminiranjem stereotipa i promoviranjem predstavljanja/prikazivanja iz više perspektiva.

Povećati izvještavanje o političkim kandidatkinjama i preprekama sa kojima se suočavaju u izbornom procesu.

Raditi na izjednačavanju prisustva političkih predstavnica tokom razgovora o važnim temama u debatnim emisijama, umjesto pružanja prilika samo muškim kandidatima.

CENTRALNA IZBORNA KOMISIJA

Provesti rodno mapiranje u kontekstu izbora kako bi se identificirali nedostaci i prilike za promoviranje učešća žena u izborima – kao glasačica, protukandidatkinja i osoblja za upravljanje izborima.³²

Pratiti i izvještavati o nasilju nad ženama tokom izbora i analizirati postupke registracije kandidata u cilju sprečavanja nastanka prepreka za učešće žena.³³

Uključiti informacije o nasilju nad ženama u politici i izborima i relevantnim mjerama ublažavanja u programe obuke za osobe koje upravljaju izborima i osigurati da se kroz sisteme ranog upozorenja na nasilje tokom izbora i procjenu izborne sigurnosti ukazuje na oblike rodno zasnovanog nasilja.³⁴

MEĐUNARODNA ZAJEDNICA

Poticati vlasti da poštuju svoje nacionalne i međunarodne obaveze u vezi sa promoviranjem rodne ravnopravnosti: podrška međunarodne zajednice je ključna kako bi se omogućilo da Bosna i Hercegovina ispunjava svoje obaveze u vezi sa rodnom ravnopravnošću. U tom smislu poštivanje rodne ravnopravnosti treba biti kriterij podobnosti za programe međunarodne saradnje o kojima se pregovara sa vlastima Bosne i Hercegovine.

Međunarodna zajednica bi također trebala podržati izgradnju kapaciteta za žene u vezi sa političkom participacijom i biti uključena u praćenje rodničkih indikatora.

Pružati podršku i dopunjavati napore vlasti na sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama u politici, uključujući izradom standarda za prikupljanje podataka i pružanjem podrške inicijativama praćenja cjelokupnog izbornog ciklusa u saradnji sa nezavisnim mehanizmima za borbu protiv nasilja nad ženama i za prava žena.³⁵

³² Prema UN Women i UNDP (2015.). Inkluzivni izborni procesi: Vodič za tijela za upravljanje izborima u vezi sa promoviranjem rodne jednakosti i participacijom žena, dostupno na: <https://bit.ly/3s4COxo>

³³ Prema izvještaju specijalnog izvijestitelja za nasilje nad ženama, njegovim uzrocima i posljedicama nasilja nad ženama u politici, usvojenog tokom 1732. i 1733. zasjedanja, 2018 A/73/301, dostupno na: <https://undocs.org/A/73/301>

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.